

ILLUSTRE RET
VIDENSKAB

KNUD DEN
STØRSTE

Fattig vikingekonge
samlede Norden
med snyd og
bedrag

Histori

Nr. 8/2014
66,95 kr.

HELT TÆT PÅ HISTORIENS STØRSTE DRAMAER

300 f.Kr.

Oraklet
i Delfi
spæde
i en rus

1700-tallet

Sekstanten
gjorde
Storbritannien
til havens
hersker

Spørg HISTORIE

- Hvordan blev en kanon ladt?
- Hvorfor blev kommunister kaldt bolsjevikker?
- Hvad blev der af hofnarren?

Historisk øjenvidne

Druider

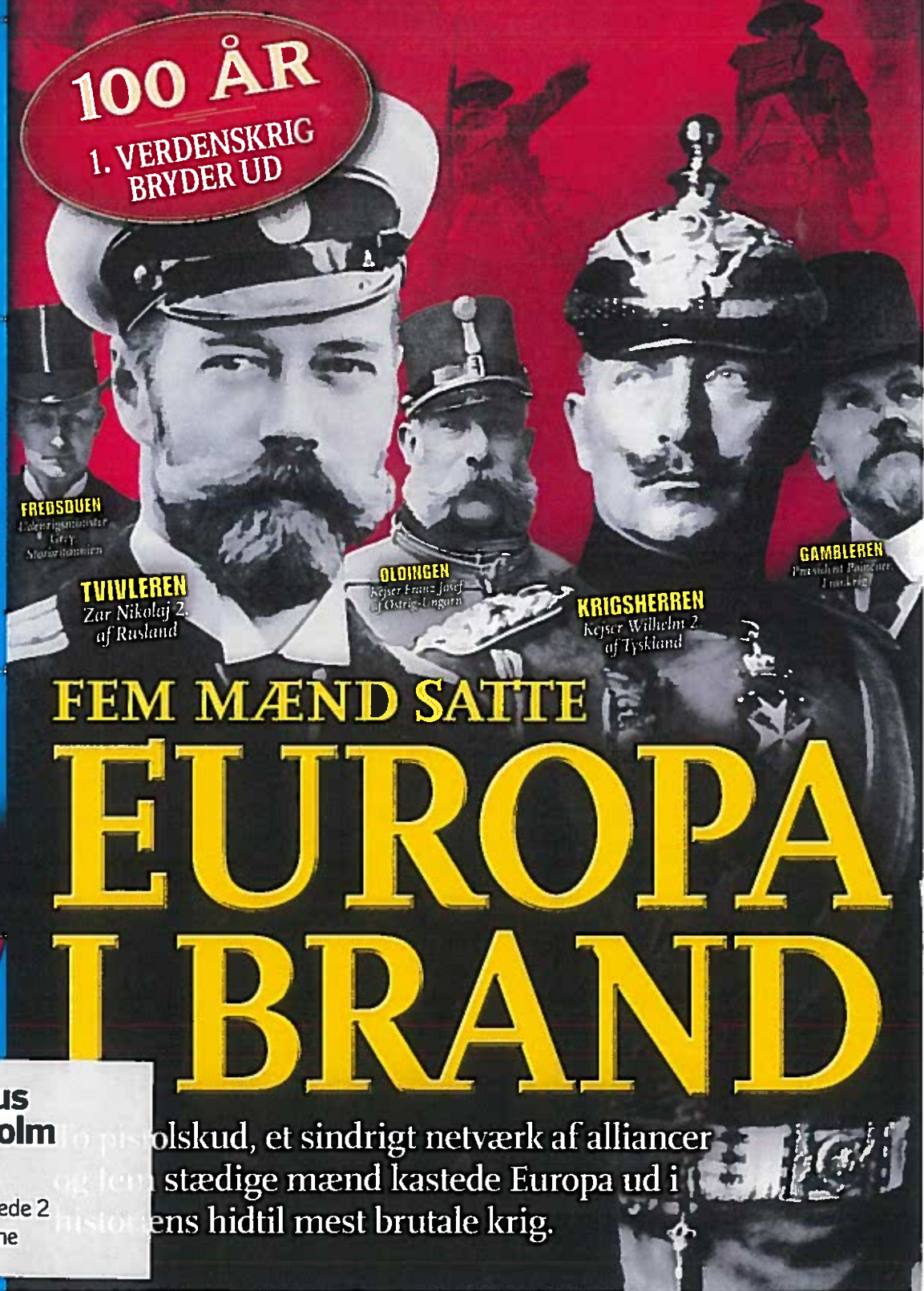
beretter Callians

Campus
Bornholm

Biblioteket
Søborgstræde 2
3700 Rønne

100 ÅR
1. VERDENSKRIG
BRYDER UD

FREDSØEN
Underlagsminister
Grev
Sjundeheringen

TVIVLEREN
Zar Nikolaj 2.
af Rusland

OLDINGEN
Keiser Franz Josef
af Østrie-Ungarn

KRIGSHERREN
Keiser Wilhelm 2.
af Tyskland

GAMBLEREN
Præsident Poincaré
Frankrig

FEM MÆND SATTE

EUROPA I BRAND

...pistolskud, et sindrigt netværk af alliancer
og fem stædige mænd kastede Europa ud i
historiens hidtil mest brutale krig.

1. VERDENSKRIG BRYDER UD

100 år

NY SERIE

Del 1: EUROPA GÅR AMOK

I løbet af den vanvittige juli måned 1914 forplanter et enkelt attentat sig og fører Europas stormagter i krig. Nr. 8/2014

Del 2: TYSKERNE GÅR GENNEM BELGIEN

Invasionshæren myrder og brænder sig vej gennem den neutrale småstat. Nr. 9/2014

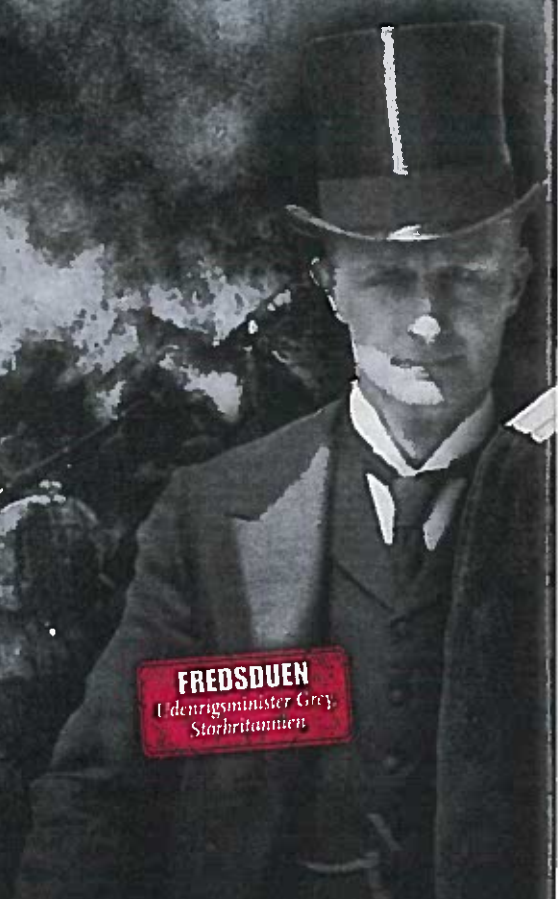
Del 3: TYSK TRIUMF I ØST

En russisk armé invaderer Tyskland, men bliver nidslettet i slaget ved Tannenberg. Nr. 10/2014

Del 4: FRONTERNE STIVNER

De marcherende hære graver sig ned, og helvedet i skyttegravene begynder. Nr. 11/2014

ULLSTEIN BILD POLITOD & ANG. SCANPIX & CORBIS/ALL OVER & GETTY IMAGES

Lyset slukkes

I den milde sommer 1914 nyder europæerne fred, velstand og fremskridt. Men to pistolskud sætter en lavine af begivenheder i gang, der fører til den hidtil største krig i historien. Mange begræder katastrofen, men enkelte byder krigen velkommen.

Gavrilo Princip kan ikke tro sit held. En stor, åben bil er gået i stå lige foran ham, og dér, på bagsædet, sidder den unge attentatmands mål. Skikkelsen i lyseblå uniformstrakke og en hjelm med fjerprydelse af imponerende dimensioner er ikke til at tage fejl af.

Hurtigt stikker Princip en hånd i lommen. Han har ikke tid til at gøre sin bombe klar, så den bosniske serber trækker i stedet en automatpistol, mens han træder ned fra fortovet.

Ærkehertug Franz Ferdinand skal dø i dag, den 28. juni 1914. Østrig-Ungarns tronfølger er ud-

AF HERRER UDEN TITEL & SEEN, MINISTER R. OG

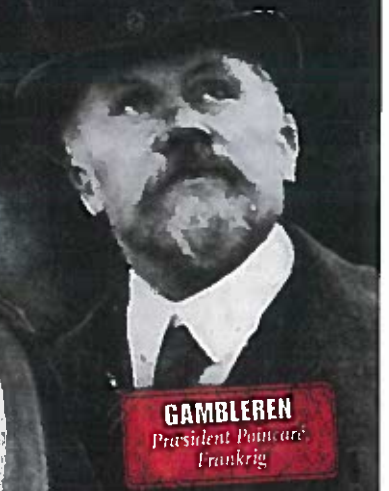
TIVVLEREN
Zar Nikolaj 2.
af Rusland

OLDINGEN
Kejser Franz Josef
af Ostrig-Ungarn

VEJRHANEN
Kejser Wilhelm 2.
af Tyskland

GAMBLEREN
Præsident Poincaré
Frankrig

over Europa

peget som maj af terror-gruppen "Sorte Hand", hvis ledere er topofficerer i Serbien. Men hidtil har aktionen i Sarajevo været en pinlig fiasko.

Den første attentatmands nerver svigtede i det afgørende øjeblik, og den næste ramte forbi med sin bombe. Ærkehertugen er næsten kommet sikkert frem, da hans bil går i stå lige foran stedet, hvor Gavrilo Princip venter.

To pistolskud giver genlyd i gaden. Det første rammer Franz Ferdinand i halsen, mens det andet projektil borer sig ind i maven på østrigerens hustru, Sofie. Inden Princip kan trykke flere gange på aftrækkeren, kaster betjente sig over ham.

"Sofie! Sofie! Do ikke - lev for vores børn", hvisker Franz Ferdinand, men hun udander efter få minutter. Inden for en time dør tronfølgeren selv af blodtab.

Attentat er en uventet gave

28. juni • Udenrigsministerie i Wien:
Nyheden om attentatet er knap nået frem, før hærens overstbefalende melder sin ankomst.

General Franz Konrad von Hötendorfs lille krop er som en spændt ljer. Hans stemme ▶

To pistolskud lagde Østrig-Ungarns tronfølger i graven. Fire år senere var hele riget væk.

© KODAK P&G

Balkan var gnisten

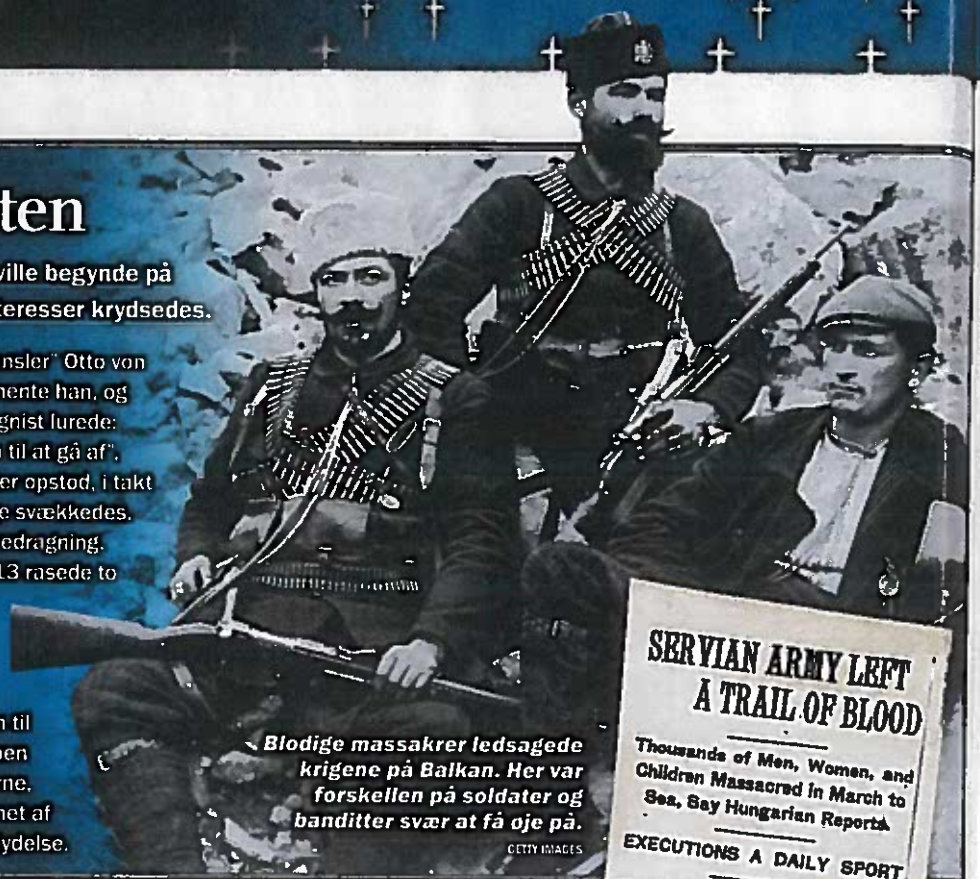
Kloge mænd forudså, at 1. verdenskrig ville begynde på Balkan, hvor etnisk had og stormagtsinteresser krydsedes.

Ingen forstod Europa som Tysklands "jernkansler" Otto von Bismarck. Kontinentet var en krudttønde, mente han, og han kunne nemt udpege, hvor truslen om en gnist lurede:

"En forbandet dumhed på Balkan vil få den til at gå af", sagde statsmanden allerede i 1878. Nye stater opstod, i takt med at det engang så mægtige Osmannerrige svækkedes, og de gav sig straks til at skændes om grænsedragning.

Alene mellem oktober 1912 og august 1913 rasede to store Balkan-krige. Først slog grækere, serbere og bulgarer sig sammen for at erobre land fra osmannerne, og derpå kæmpede de indbyrdes om krigsbyttet.

Stormagterne kunne ikke modstå fristelsen til at blande sig, og dermed skabte de selv risikoen for en kædereaktion. Rusland støttede serberne, Bulgariens og Osmannerrigets hære blev trænet af tyskere, og Grækenland var under britisk indflydelse.

Blodige massakrer ledsagede krigene på Balkan. Her var forskellen på soldater og banditter svær at få øje på.

GETTY IMAGES

**SERVIAN ARMY LEFT
A TRAIL OF BLOOD**

Thousands of Men, Women, and Children Massacred in March to Sea, Say Hungarian Reports.

EXECUTIONS A DAILY SPORT

Terrible Atrocities the Result of De-liberate Policy to Exterminate Moslems.

dirrer af ophidselse, da generalstabschefen forlanger resolut militær handling mod Serbien:

"Hvis du har en giftslange ved din hæl, så tramper du på dens hoved, du venter ikke på det dødbringende bid". Serberne er gået for vidt. Balkan-staten må straffes så hårdt, at den aldrig kan blive en trussel igen, og verden atter vil se med respekt på stormagten Østrig-Ungarn.

Hötzendorfs budskab er ikke nyt. Siden den 1. januar 1913 har den lille officer med de gennemborende øjne foreslået krig mod Serbien 26 gange. Hidtil er hans planer blevet modarbejdet af blødsodne diplomater og af Franz Ferdinand. Men nu kan ærkehertugen ikke stå i vejen længere, og med sin pludselige død har han ufrivilligt leveret det perfekte påskud for krig.

Hæren kan være marchklar i løbet af 16 dage, erklærer Hötzendorf ivrigt. Han er kendt som en dygtig strateg, men også en aggressiv hedspore, og ifølge onde tunger skyldes hans energi forelskelse. Generalen har tabt sit hjerte til en gift kvinde, og nogle mistænker ham for at

være parat til hvad som helst for at virke mandig.

Uanset hvad motivet er, så kan selv den mest fredselskende embedsmand ikke modsige Hötzendorf efter mordet i Sarajevo. Udenrigsministeren medgiver, at "vi én gang for alle må gøre regnskabet op med Serbien".

Et samlet statsapparat anbefaler Østrig-Ungarns kejser at erklære krig. Franz Josef er 83 år, har regeret i 65 af dem, og han og riget er som ét: gamle, træge og med enden i sigte. Kejseren går med til at angribe Serbien, men først må Berlin give sit samtykke, for uden tyskernes støtte er militære eventyr for farlige. Serberne har en mægtig ven i zardømmet Rusland.

Wilhelm giver frokost

5. juli • Neue Palais uden for Berlin: En uge er blevet snakket bort af langsommelige embedsmænd i Wien.

For enden af den blomstrende park i Potsdam ligger det storslåede Neues Palais – en smuk barokbygning, i hvis behagelige temperatur kejser Wilhelm 2. er ved at afslutte en dejlig frokost med Østrig-Ungarns ambassadør.

Før måltidet var Tysklands hersker forsigtig i sine svar, og han ville ikke love at støtte et opgør med Serbien. Men nu, hvor maven er fuld, gribes han af trang til at vise styrke og handlekraft. Kejserens venstre arm har været lammet siden fødslen, og han kompenserer ofte for sit handicap med krigerisk tale. Østrig-Ungarn kan regne med Tyskland, erklærer Wilhelm.

Kejseren råder samtidig sin allierede til at handle hurtigt, mens verden endnu er rystet over drabet på Franz

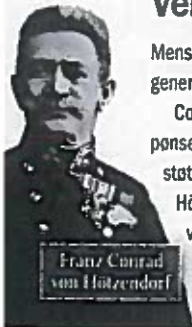
Verdenskrigens to arkitekter

Mens fyrster og ministre blot ønskede ro i 1914, drømte to generaler om krig. En krig, der ville fjerne alle problemer.

Conrad von Hötzendorf, Østrig-Ungarns generalstabschef, pønsede på at udslette Serbien. Så kunne nabostaten ikke støtte utilfredse østrig-ungarske minoriteter.

Hötzendorfs tyske kollega, Helmuth von Moltke, ville i krig med Rusland så snart som muligt.

Russerne skulle holdes nede, inden deres industri voksede sig større end Tysklands.

Franz Conrad von Hötzendorf

Helmuth von Moltke

ANAGRAM & BIRCHMAN

Ferdinand. Wilhelm kan ikke forestille sig, at “zaren vil placere sig på de serbiske kongemorderes side”, men for en sikkerheds skyld bør hans allierede indtage Serbien med et lynangreb. Rusland griber næppe til våben, hvis det allerede er for sent af komme serberne til undsætning.

Zarstyret vil nøjes med at protestere og rase, mener Tysklands kejser, for russerne er ikke parat til krig. Trods sin enorme størrelse er Ruslands hær stadig mærket af et ydmygende nederlag til japanerne i 1905. Frygt for den velsmurte tyske krigsmaskine skal nok få zar Nikolaj til at holde sine tropper hjemme.

Wilhelm overlader til sin kansler at nedskrive en formel garanti for tysk støtte til Østrig-Ungarn, uanset hvad fremtiden måtte bringe. Med den sag bragt i orden gør han klar til at tage på sejlferie i Skandinavien.

“Denne gang bøjer jeg mig ikke”, lover kejseren sin rustningsminister, inden han står til sos. Han er for trådt et skridt tilbage, når den ustabile fred mellem stormagterne har været truet, men nu vil han så fast.

Østrig-Ungarn skynder sig langsomt

7. juli • Parlamentsbygningen i Wien: Med de tyske løfter i ryggen forsøger Østrig-Ungarn at blive klar til krig.

Hele formiddagen har østrig-ungarske ministre skændtes om, hvad rigets næste skridt bør være. Østrigerne vil følge den tyske kejsers råd og angribe Serbien omgående, mens ungarene kræver, at alle diplomatiske muligheder udtømmes først. Efter frokost slutter general Konrad von Hötzendorf sig til mødet, og han har oplysninger med, som gør hele diskussionen overflødig.

Rigets hærchef har forregnet sig. Da han forlangte et lynfelttog ni dage forinden, havde han glemt at tælle sine tropper. Mange af de værnepligtige soldater er hjemme for at hjælpe til på markerne, og de vil først være tilbage igen den 25. juli. Hötzendorf kan afbryde orloven, men det vil tage tid, skabe vrede i hele riget og afsløre for omverdenen, at et angreb på Serbien er undervejs.

Lamslåede tager de civile bureaukrater generalens ord til sig. Krigen må udskydes, også selv om det betyder, at opstandelsen over Franz Ferdinands død når at lægge sig. I ventetiden sættes diplomatkorpsset til at skabe et juridisk holdbart argument for at knuse Serbien.

Den morderiske Balkan-stat skal have et ultimatum, hvis krav er så grove, at svaret kun kan blive et nej. Når serberne har nægtet at bidrage til en fredelig løsning, kan Wien erklære krig med sin anseelse i behold. Indtil tiden er moden, skal østrig-ungarernes plan holdes hemmelig, så russerne ikke når at træffe modforholdsregler.

Frankrigs sabel rasler i Rusland

21. juli • Slottet Peterhof i Skt. Petersborg: Frankrigs præsident og flere ministre er på statsbesøg i Rusland.

Raymond Poincaré nyder at være i Rusland. Sejladsen over Østersøen var pragtfuld, og den blev kun bedre af, at hver somil bragte Frankrigs præsident længere væk fra

Paris. Hovedstaden er sat på den anden ende af en skandale, der omfatter magtmisbrug, utroskab, nedskydningen af en journalist og muligvis landsforræderi, og Poincaré selv har en lille andel i den ubehagelige sag.

I stedet for at besvare borende spørgsmål hjemme kan han nu nyde dage med luksus på pragtslottet Peterhof, som zaren har stillet til hans rådighed under besøget. Her har han sat eftermiddagen af til at holde audienser.

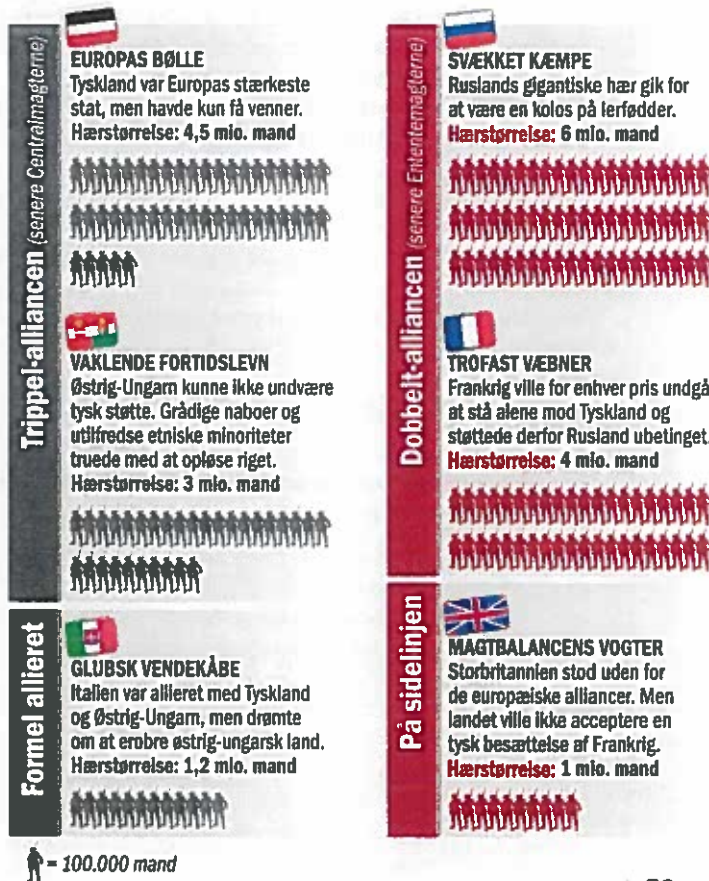
Den næste i gæsterækken er Østrig-Ungarns ambassadør i Rusland, og veloplagt gør Poincaré sig klar til at jage manden en skræk i livet. Efter nogle høflige ord om Franz Ferdinand og et par spydigheder siger præsidenten hårdt: “Jeg understreger for hr. ambassadøren, at Serbien har varme venner i det russiske folk. Og Rusland har en allieret, Frankrig. Der er mange komplikationer af frygte”.

Gesandten spærrer øjnene op. Præsidentens tone er helt uhørt i diplomatiske kredse, og ordvalget antyder, at han kender til Østrig-Ungarns tophemmelige plan.

Faktisk har Frankrig og Rusland et helt præcist billede af, hvad det kejserlige bureaukrati i Wien er i gang med, takket være en stribe af lækager. Poincaré har allerede drøftet sagen med zaren og anbefalet, at de to allierede skal skræmme Østrig-Ungarn til at holde sig i ro. ▶

Alliancer delte Europa

De europæiske stormagter frygtede hinanden, og derfor havde de samlet sig i to militære blokke. Fjendskabet mellem dem betød, at en enkelt uoverlagt handling kunne udløse en hel byge af krigserklæringer og tvinge millioner af værnepligtige i uniform.

Slagskibet France førte Frankrigs præsident og premierminister på diplomatisk mission til Rusland.

Raymond Poincaré foretrækker at undgå krig, men han er konkurrence-menneske, og det strider mod hans natur at sige nej til en udfordring. Ved en festbanket samme aften konstaterer han, at Ruslands udenrigsminister, Sergej Sasjonov, ikke er en mand af samme støbning.

“Tidspunktet er dårligt for os”, siger russeren. “Vores bønder har stadig meget travlt med deres arbejde i markerne”. Ministeren giver ikke udtryk for, at han er parat til at spille højt spil om Europas fremtid.

Poincarés egen premierminister, der er med på rejsen til Rusland, gør heller intet krigerisk indtryk. Han er socialist og fredstilhænger, og al snakken om militærmagt lader til at tage hårdt på hans nerver. Franskmanden holder sig på afstand af andre, mens han stønner og fører ophidsede samtaler med sig selv. Poincaré får ham eskorteret bort og forklarer bekymrede gæster, at den stakkels ministers lever volder ham problemer.

Til præsidentens tilfredshed er Ruslands zar indstillet på at stoppe Østrig-Ungarns aggressive planer på Balkan. Nikolaj 2. har ellers vist imødekommenhed over for det kejserlige makkerpar Wilhelm og Franz Josef før, og hver gang er han blot blevet udsat for nye krav.

“Vi må stå fast”, er den franske præsidents sidste ord til zaren, da de to mænd tager afsked den d. 23. juli. Herefter står gæsterne til søs for at vende hjem til Frankrig.

10 skridt på vejen mod katastrofe

23. juli • Jernbanestationen i den serbiske by Niš: Serbiens premierminister er på rejse rundt i det lille land for at føre valgkamp.

Premierminister Nikola Pašić venter på perronen, da en forpustet stationsfunktionær henvender sig:

“Telefonopkald fra Beograd. Det haster”, forklarer den uniformerede mand. Pašić følger med og griber røret., blot for at blive mødt af en talestrøm. Østrig-Ungarns ambassadør har åbenbart afleveret et dokument og forlanger svar på indholdet inden for 48 timer.

“Vi svarer på det, når jeg er tilbage”, siger Pašić roligt. Han har ikke tænkt sig at haste til Beograd. Faktisk vil han heller ikke føre valgkamp, men nyde et par rolige dage i

græske Thessaloniki. Kort efter stiger premierministeren ombord på sit tog for at tage på ferie. Han når knap 50 km frem ad sporet mod Grækenland, da et telegram fra Serbiens regent tvinger ham til alligevel at vende om.

Næste morgen træder Pašić ind på sit kontor, hvor han finder Østrig-Ungarns ultimatum med 10 krav. Høffet i Wien forlanger, at Serbiens regering slår hårdt ned på hemmelige selskaber og arresterer alle medansvarlige for mordet på ærkehertug Franz Ferdinand. Begge dele skal ske med deltagelse af efterforskere fra Østrig-Ungarn.

Serberne vil aldrig lukke deres grænser op for kejserlige politimænd. Sådan tænkte forfatterne bag ultimatummet, og de har gættet helt rigtigt.

“Om nødvendigt vil vi kæmpe”, erklærer Pašić. Men hans kampgejst forsvinder hurtigt, da de første reaktioner fra de russiske venner i Skt. Petersborg indløber.

“Regn uofficielt med russisk støtte”, siger et telegram fra Ruslands udenrigsminister Sasjonov. Ordene ledsages ikke af nogen konkrete løfter.

Tiden er ved at rinde ud, og panik begynder at brede sig i Beograds regeringskontorer. Nedtrykt indstiller Pašić sig på at acceptere alle 10 østrig-ungarske krav. Sker det, må han hurtigt regne ud, hvordan styrets og hærens forbindelser til terrorgruppen “Sorte Hånd” kan tilsløres.

Så ankommer mere forpligtende telegrammer fra Rusland. Ministerrådet i Skt. Petersborg fordømmer det østrig-ungarske ultimatum og vil tage Serbien under sin beskyttelse. Hvis det viser sig nødvendigt, er Rusland parat til at mobilisere hæren.

Kort før tidsfristens udløb melder Pašić sig på Østrig-Ungarns ambassade. Ingen andre ville påtage sig opgaven, så Serbiens premierminister må gøre det ud for kontorbud og selv aflevere svaret på ultimatummet. Hans regering har godtaget otte ud af 10 krav, men vil ikke gå med til de to, der handler om østrig-ungarsk efterforskning i Serbien.

Ambassadøren melder til Wien, at ikke alle krav er imødekommet. Derpå han begiver sig til togstationen, og kort efter triller han nordpå over grænsen.

Rusland forbereder en lille stormagtskrig

25. juli • Udenrigsministeriet i Skt. Petersborg: Det russiske styre er fast besluttet på at beskytte Serbien.

Vrede ord strømmer ud af den russiske udenrigsminister Sasjonovs mund. De er rettet mod den østrig-ungarske ambassadør, der er indkaldt til en skarp reprimande.

“I vil have krig, og I har brændt jeres broer”, raser ministeren. Ambassadøren prøver at forklare, at hans land har ret til at forsvare sine vitale interesser og desuden er den “mest fredselskende magt i verden”.

“Man ser, hvor fredselskende I er”, bider Sasjonov ham af. “Nu, hvor I sætter ild til Europa”. Efter ambassadøren er blevet vist ud, mødes Sasjonov med chefen for Ruslands generalstab. Ministeren ønsker en delvis mobilisering af hæren, således at kun styrkerne ved den østrig-ungarske grænse gøres klar til kamp.

Med en delvis mobilisering ønsker Sasjonov at sende adskillige signaler på én gang. Han vil gøre det klart, at

“For første gang i 30 år føler jeg mig som østriger igen”.

Psykologen Sigmund Freud efter Østrig-Ungarns krigserklæring mod Serbien, 28. juli 1914.

Rusland nægter at bøje af i spørgsmålet om Serbien, men samtidig ikke ønsker krig med Tyskland. Og så vil han undgå, at Storbritannien opfatter Rusland som aggressoren. Zaren og hans regering har store forhåbninger om, at de kan bringe briterne ind på deres side, hvis det hele alligevel ender i en krig mellem alle stormagterne.

Koncentrationen af infanteri, kosakker og kanoner ved sydvestgrænsen bliver planlagt, men endnu ikke sat i gang. Først vil russerne give diplomatiet en chance for at afværge den truende stormagtskrig.

Tysklands generaler træder frem

28. juli • Generalstaben i Berlin: Tysklands militære og civile ledere er vendt hjem fra sommerferie.

General Helmuth von Moltke er godt tilfreds. Så tilfreds, som en overbevist pessimist, hvis eneste rigtige glæde er cellospil, nu kan være. Krisen i Europa forværres dag for dag, og tiden arbejder for generalstabschefens mål.

Moltke har aldrig interesseret sig for sin østrig-ungarske kollega Hötzendorfs ønske om at sætte Serbien på plads. Tysklands fjende er Rusland, hvis hastigt voksende industri truer med at overhale den tyske. Som den sortseer han er, mener han, at opgøret er uundgåeligt. Derfor bør det finde sted, inden russerne bliver for stærke.

Hidtil har Moltke overladt scenen til kejser Wilhelm og regeringen, der støtter Østrig-Ungarns ambitioner mod Serbien. De kender intet til generalens mål om en større krig. Nu begynder han diskret at gøre forberedelser.

Kort derfra er kejser Wilhelm også på arbejde, frisk og solbrændt efter uger til søs. Han læser rapporter om Serbiens indrømmelser og ser dem som en stor sejr.

“En kapitulation af den mest ydmygende slags”, noterer kejseren tilfreds i marginen. Da hans allierede i Wien meddelte, at de ville sende et ultimatum til Serbien, før de erklærede krig, undrede han sig. Det var spild af tid, mente han. Men nu er Wilhelm ovenud tilfreds med det resultat, Østrig-Ungarns diplomati har høstet.

“Enhver årsag til krig er borte”, siger han til sin udenrigsminister. Kejseren vil nu optræde som mægler og sikre, at serberne indfrir deres løfter.

Ministeren måber. Wilhelm har tilsyneladende glemt, at ultimatummet kun var et påskud for, at Østrig-Ungarn kunne knuse Serbien. Tavs beslutter ministeren sig for ikke at videregende beskeden fra kejser Wilhelm.

I Wien tøver gamle Franz Josef med pennen i hånden. Men general Hötzendorf og ministre er forenede i deres pres på kejseren, og han underskriver krigserklæringen mod Serbien. ▶

Tysklands kejser var altid med på de årlige manøvrer, hvor hans generaler øvede sig på at besejre Frankrig.

Lynoffensiv skulle afgøre krigen

Den tyske hærs operationsplan beskrev, hvordan Frankrigs hær kunne udslettes på blot seks uger.

I 1914 havde Tysklands generaler længe overvejet, hvordan de kunne vinde en krig, hvor både Frankrig og Rusland var med. Løsningen blev udtænkt af Alfred von Schlieffen, der var hærchef frem til 1906. Tyske tropper skulle besejre franskmændene i et lynfelttog, mens den store, men langsommelige russiske hær endnu var ved at mobilisere. Dernæst kunne tyske og østrig-ungarske armeer i ro og mag pelse den russiske bjørn.

Planen indebar en invasion af lille Belgien, hvis neutralitet Tyskland havde anerkendt. Tiden tillod ikke blodsodenhed, for de tyske tropper havde kun seks uger til at marchere i en stor bue uden om den franske hær ved grænsen.

2 Omringning af Paris
De tyske tropper går i en stor bue rundt om Paris, hvorefter de lægger en ring om byen.

1 Nord om fjenden
Tyske armeer går gennem det neutrale Belgien. Herfra trænger de ind i Frankrig, hvor fjenden mindst venter det.

3 Svingdøren lukker
Frankrigs hære er fanget i en kæmpe lomme og må kapitulere.

“Lamperne slukkes over hele Europa. Vi vil ikke se dem tændt igen i vores levetid”.

Storbritanniens udenrigsminister, sir Edward Grey, til en ven, 3. august, 1914.

Zaren giver marchordre

29. juli • Peterhof i Skt. Petersborg: Diplomatiske udspil krydser hinanden og skaber et voksende kaos.

Udenrigsminister Sasjonov opsøger zaren for at få tilladelse til at mobilisere hele den russiske hær. Manden, der tidligere nægtede at følge præsident Poincarés aggressive kurs, anser nu krig for at være så godt som uundgåelig.

Nikolaj 2. accepterer, og marchordre strømmer ud fra hærens hovedkvarter. Men så indløber en ny besked.

Ved siden af de officielle kanaler har zaren udvekslet personlige telegrammer med kejser Wilhelm i flere dage – “Nicky” og “Willy” kalder de hinanden. Nicky håber

stadig på fred, og da nye, formildende budskaber ankommer fra Willy, fortryder han sin tilladelse til mobilisering. I stedet vil han indlede den delvise mobilisering mod Østrig-Ungarn, som blev drøftet fem dage forinden.

“Jeg vil smadre min telefon”, raser generalstabschefen afmægtigt, da kontraordren når frem.

Næste dag begiver Sasjonov sig igen afsted for at besøge zaren. I løbet af en 50 minutter lang enetale gentager ministeren behovet for at gøre Ruslands hære klar.

“Du har ret”, sukker zaren træt. “Der er ikke andet at gøre end at forberede os på et angreb”.

Sasjonov ringer straks generalstabschefen op for at overdrage ham den seneste beslutning.

Stormagtsopgør blev til verdenskrig

1. verdenskrig begyndte som en duel mellem Europas stormagter. Siden blev stat efter stat trukket ind i opgøret, indtil det meste af kloden deltog i slagteriet.

Ententemagterne

Frankrig, Rusland og Storbritannien trak andre lande ind i krigen via alliancer og løfter om erobringer. Stater i og uden for Europa bidrog med millioner af soldater til blodbadet.

Australien ..... august 1914
Canada ..... august 1914
New Zealand ..... august 1914
Sydafrika ..... august 1914
Japan ..... august 1914
USA ..... april 1917

Centralmagterne

Klodset diplomati betød, at Tyskland og Østrig-Ungarn kun havde få venner, da 1. verdenskrig brød ud. Osmannerriget og Bulgarien sluttede sig til de to Centralmagter, mens allianceparternen Italien valgte neutralitet og derpå trådte ind i krigen på Ententemagternes side.

Millioner af mænd trak begejstrede i uniform for at kæmpe for fædrelandet.

LEE STEIN / ILLUSTRATION

“Afgiv din ordre, general”, siger udenrigsministeren. “Og sørg så for, at du ikke er til at finde resten af dagen”. Den sidste formaning viser sig unødvendig. Selv om alle spændt venter på endnu en afblæsning, forbliver linjerne fra paladset Peterhof herefter tavse.

Generalen har kun én plan

1. august • Berlin: Nyheden om Ruslands mobilisering er nået til Tysklands hovedstad

For general Moltke er timen inde. Det er nu, han kan forlange en krigserklæring mod Rusland. Zarens mobiliseringsordre tvinger Tyskland til handling, for sejren kan kun vindes, hvis de tyske hære er klar før russerne.

Moltke har i årevis forfinet en plan, der skal slå alle fjenderne i et enkelt lynopgør. Først Frankrig, mens de træge russere endnu samler deres tropper, og dernæst Rusland. Forudsætningen er tempo. Ellers vil Tyskland være nødt til at kæmpe på to fronter samtidig.

Kejser Wilhelm accepterer foreløbig at erklære Rusland krig og sætte mobiliseringen af hæren i gang. Moltke skynder sig afsted, men kaldes tilbage kort efter. Et vigtigt telegram er netop indløbet fra London.

Hvis Tyskland undlader at angribe Frankrig, lover Storbritanniens udenrigsminister, sir Edward Grey, at såvel briterne som franskmændene vil holde sig ude af en krig mod Rusland. Beskeden kommer fra den tyske ambassadør i London, og kejseren jubler.

Nu kan Moltke nøjes med at sende sin tropper østpå. Generalen protesterer omgående. Mobiliseringsordren er afsendt, og den lader sig ikke ændre. Hele det sindrige maskineri, som den kejserlige tyske hær udgør, er sat i gang og er nu umuligt at standse.

Kejseren og kansleren bonfaldt ham om at lægge nye planer. Moltke holder på sit med rystende læber.

På grådens rand hvisker generalen til Tysklands krigsminister, at han nu forstår det hele: Kejseren håber i virkeligheden stadig på fred. Skænderiet fortsætter, indtil Wilhelm får nok og barnligt erklærer:

“Hvis jeg befaler det, må det være muligt”. Derpå tilkalder han champagne til alle og vil lade som om, at alt er glemt. Moltke forlader lokalet i væmmelse, og hjemme konstaterer hans hustru, at generalens ansigtskulør ser helt forkert ud. Hun vurderer siden, at han muligvis fik et mildt hjerteanfald under dysten mod kejser Wilhelm.

Budskabet fra London viser sig senere på dagen at være en misforståelse. Sir Edward Grey har ingen bemyndigelse til at udtale sig om Frankrigs planer, og dermed må Tysklands ledere gå ud fra, at den fransk-russiske alliance stadig er intakt. Moltkes plan vinder alligevel.

Briterne vågner op

3. august • Westminster i London: Tyskland har også erklæret Frankrig krig og sendt Belgien et ultimatum.

Krisen i Europa har kun interesseret få britiske politikere indtil nu, og flertallet mener ikke, at ballade på kontinen-

CORBIS/ALL OVER

Da reservisterne blev indkaldt i sommeren 1914, regnede de med at nå hjem til jul.

GETTY IMAGES

tet er et anliggende for Storbritannien. Udenrigsminister sir Edward Grey hører til blandt undtagelserne. I flere uger har han utrætteligt forsøgt at samle stormagterne til en konference uden at begribe, at flere af staterne slet ikke ønsker at holde fred.

Grey er af den faste overbevisning, at briterne må gribe ind, hvis Frankrigs eksistens trues af det overmægtige Tyskland. Dog har selv han svært ved at forestille sig at gå ind i en krig, der handler om at forsvare Serbien. Belgien derimod er en anden sag, så da tyskerne kræver ret til at marchere gennem det neutrale land, træder han frem.

Kl. 15.00 rejser udenrigsministeren sig og tager ordet i underhuset. I 75 minutter taler han indtrængende om krisen og om Storbritanniens moralske forpligtelse til at støtte sine gode ven Frankrig og beskytte Belgien, hvis neutralitet London står som én af garantierne for.

“Lader vi stå til, mens hele Vesteuropa bukker under for én eneste magtfuld nation, da ofrer vi vort gode navn og omdømme i verden”. Talen er en kraftpræstation, og den opnår at vende stemningen i det passive britiske parlament til fordel for indgriben. Samme aften afleveres et britisk ultimatum i Berlin: Tyskerne skal respektere Belgiens neutralitet, ellers erklærer Storbritannien krig. ■

Kort efter kl. 8 om morgenen den 4. august 1914 går de første tyske tropper ind i Belgien og udløser den britiske krigserklæring. I løbet af de næste fire år dør 16 mio. mennesker i Europas hidtil mest blodige krig.

LÆS MERE

• Christopher Clark: *The Sleepwalkers*, Penguin, 2013 • David Fromkin: *Europe's Last Summer*, Vintage, 2005 • Barbara Tuchman: *The Guns of August & The Proud Tower*, Library of America, 2012

Læs i næste nummer

Del 2:

KUJONER SÆTTER BELGIEN I BRAND

Tyske soldater får afløb for deres angst ved at myrde og brænde sig gennem landet.

ANG/SCHWERT

